

Cuprins

- 9 **Prefață la ediția a II-a a volumului al III-lea**
- PARTEA A IV-A**
- 15 **SISTEMUL BĂNESC AL LEULUI DUPĂ 23 AUGUST 1944.
CONTINUAREA ȘI LICHIDAREA INFLAȚIEI**
- Capitolul XIX**
- 17 **Sistemul bănesc al leului în perioada participării
României la războiul împotriva Germaniei hitleriste**
- 17 1. Coordonatele politice și militare ale
 perioadei 23 august 1944–9 mai 1945
- 22 2. Efortul economico-financiar al României cerut de
 participarea la războiul împotriva Germaniei hitleriste.
 Unificarea monetară
- 30 3. Influența situației economice și financiare asupra
 circulației bănești. Continuarea și intensificarea inflației
- CAPITOLUL XX**
- 41 **Agravarea inflației în primii ani după cel de
Al Doilea Război Mondial**
- 41 1. Căi și mijloace de refacere și dezvoltare economică
 postbelică a României
- 47 2. Factori de agravare a deprecierei leului.
 Ultima fază a inflației
- 67 3. Consecințe socio-economice ale agravării inflației
- 72 4. Încercări pe plan financiar de frânare a ritmului
 deprecierei leului: Împrumutul Refacerii Naționale
 și emisiunea medaliilor comemorative de aur (1945)
- CAPITOLUL XXI**
- 85 **Trecerea pârghiilor monetare în mâinile
Partidului Comunist Român**
- 85 1. O retrospectivă istorică asupra modalităților cuceririi
 sistemului bănesc național de către
 partidul clasei muncitoare
- 89 2. Subordonarea, etatizarea și reorganizarea
 Băncii Naționale a României
- 99 3. Punerea băncilor particulare sub controlul statului.
 Reforma creditului și lichidarea aparatului bancar capitalist

CAPITOLUL XXII

- 115 Lichidarea inflației: reforma monetară din 1947
- 116 1. Privire generală asupra evoluției
și dimensiunilor procesului inflaționist
- 124 2. Caracteristici ale reformelor monetare postbelice.
Pregătirea reformei în România
- 131 3. Conținutul și aplicarea reformei monetare din 1947
- 141 4. Rezultatele reformei monetare din 1947

PARTEA A V-A

157 SISTEMUL BĂNESC AL LEULUI ÎN CONDIȚIILE EDIFICĂRII SOCIALISTE

CAPITOLUL XXIII

- 159 Banii în economia socialistă
- 159 1. Necesitatea banilor în socialism
- 172 2. Circulația bănească și creditul în socialism
- 195 3. Relațiile bănești și cerințele echilibrului bănesc
în economia socialistă

CAPITOLUL XXIV

- 205 Modificări și precizări de poziții în problemele
financiar-monetare ale țărilor capitaliste
după cel de Al Doilea Război Mondial
- 205 1. Problema despăgubirilor de război
- 207 2. Politica monetară și a creditului
- 224 3. Politica aurului. Problema convertibilității monetare
- 236 4. Politica bugetară
- 243 5. Politica schimburilor economice internaționale

CAPITOLUL XXV

- 253 Sistemul bănesc al leului, instrument de edificare
a socialismului
- 253 1. Economia și finanțele României după înfăptuirea
relațiilor de producție socialiste
- 263 2. Reorganizarea aparatului bancar și a creditului
- 267 3. Planificarea circulației bănești și a creditelor
- 284 4. Relațiile bănești în sprijinul dezvoltării
economiei socialiste
- 297 5. Schimbări în sistemul bănesc: reforma bănească din 1952
și modificarea conținutului în aur al leului în 1954
- 307 6. Reforma bănească din 1952 și devierea de dreapta
din sistemul financiar-bancar

CAPITOLUL XXVI

- 311 Sistemul bănesc al leului și relațiile externe
- 312 1. Cooperarea internațională postbelică în domeniul valutar
- 312 *Relațiile valutare ale țărilor socialiste membre*
- ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER)*
- 322 *Teoria și practica sistemului valutar occidental*
- și Fondului Monetar Internațional (FMI)*
- 363 2. Organizarea plăților externe în România

PARTEA A VI-A

377 POLITICA MONETARĂ DUPĂ 1989

- 379 1. Cadrul general de desfășurare a politicii monetare
- 384 2. Politica monetară
- 384 *Perioada 1990–1992. Acomodarea liberalizărilor de preț*
- 388 *Perioada 1993–1995. Programul de macrostabilizare*
- 395 *Anul electoral 1996. Deteriorarea situației*
- macroeconomice*
- 397 *Definitivarea liberalizărilor de prețuri. Reluarea efortului*
- de macrostabilizare și reformă*
- 400 3. Reforma bancară
- 408 4. Emisiunea de bancnote și monede metalice
- 409 5. Integrarea și politica monetară

411 Anexe

- 413 Masa banilor în circulație (bancnote și bani divizionari)
- până la 15 august 1947
- 415 Avansuri ale Băncii Naționale a României
- până la 15 august 1947
- 416 Prețuri și cursuri până la 15 august 1947
- 417 Evoluția parităților metalice (cursuri paritare)
- între 1929 și 9 mai 1971
- 422 Banca Națională a Republicii Socialiste România
- Lista de cursuri nr. 5 pentru valute în cont

425 Planșe

- 426 Monede metalice emise de statul român (1944–1948)
- 428 Bancnota de 100 000 lei a Băncii Naționale a României
- emisă în 1947 – înainte de reformă (avers și revers)
- 430 Bancnota de 1 000 000 lei a Băncii Naționale a României
- emisă în 1947 – înainte de reformă (avers și revers)
- 432 Bancnota de 5 000 000 lei a Băncii Naționale a României
- emisă în 1947 – înainte de reformă (avers și revers)

- 434 Bancnota de 100 lei emisă de Banca Națională a
României în 1947 – după reformă (avers și revers)
- 436 Bancnota de 1000 lei emisă de Banca Națională a
României în 1948 (avers și revers)
- 438 Bancnota de 500 lei emisă de Banca Republicii Populare
Române – Bancă de Stat în 1949 (avers și revers)
- 440 Bilet de 20 lei emis de Ministerul Finanțelor în 1950
(avers și revers)
- 442 Bancnota de 1000 lei emisă de Banca Republicii Populare
Române – Bancă de Stat în 1950 (avers și revers)
- 444 Bilet de 1 leu emis de Ministerul Finanțelor în 1952
(avers și revers)
- 446 Bilet de 3 lei emis de Ministerul Finanțelor în 1952
(avers și revers)
- 448 Bilet de 5 lei emis de Ministerul Finanțelor în 1952
(avers și revers)
- 450 Bancnota de 10 lei emisă de Banca Republicii Populare
Române – Bancă de Stat în 1952 (avers și revers)
- 452 Bancnota de 25 lei emisă de Banca Republicii Populare
Române – Bancă de Stat în 1952 (avers și revers)
- 454 Bancnota de 100 lei emisă de Banca Republicii Populare
Române – Bancă de Stat în 1952 (avers și revers)
- 456 Monede metalice emise de Banca Națională a României
între 1990 și 1993
- 458 Bancnota de 200 lei emisă de Banca Națională
a României în 1992 (avers și revers)
- 460 Bancnota de 500 lei emisă de Banca Națională
a României în 1991 (avers și revers)
- 462 Bancnota de 1 000 lei emisă de Banca Națională
a României în 1991 (avers și revers)
- 464 Bancnota de 5 000 lei emisă de Banca Națională
a României în 1992 (avers și revers)
- 466 Bancnota de 10 000 lei emisă de Banca Națională
a României în 1994 (avers și revers)
- 468 Bancnota de 50 000 lei emisă de Banca Națională
a României în 1996 (avers și revers)
- 471 Indice de nume (locuri și persoane)
- 475 The monetary system of the *leu* and its forerunners.
A summary of volumes I–III
- 489 Le système monétaire du *leu* et ses précurseurs.
Résumé des volumes I–III

Prefață la ediția a II-a a volumului al III-lea

Cu acest volum, se încheie schița istorică a sistemului bănesc național al României și a precursorilor lui, ale cărei contururi au început să se precizeze în anul 1964. Primul volum, cuprinzând antecedentele din perioada de descompunere a comunei primitive, din sclavagism și feudalism ale organizării circulației bănești, geneza sistemului bănesc al leului din 1867 și evoluția lui până la sfârșitul secolului trecut, a înfățișat momente din istoria instrumentului monetar care s-au succedat pe teritoriul țării de-a lungul a peste două milenii și jumătate.

Volumul al doilea a trecut la examinarea transformărilor sistemului bănesc în condițiile unei perioade de aproape o jumătate de secol, 1900–1944, în care a fost încheiat procesul de formare a statului nostru național, s-a dezvoltat intens economia pe calea capitalistă, a crescut forța mării burghezii industrial-financiare autohtone, odată cu rezistența ei față de tendințele acaparatoare ale capitalului internațional.

Volumul al treilea este consacrat perioadei care s-a scurs de la 23 august 1944. În momentul când sunt scrise aceste rânduri, perioada care face obiectul volumului de față cuprinde aproximativ o jumătate de secol. Forțele decisive care au acționat în acest răstimp au dat un nou curs vieții poporului român, instituțiilor lui, fenomenelor sociale și economice din România. Poporul nostru a străbătut drumul de la capitalism la socialism, speranța lui de libertate și afirmare, de progres și bunăstare, de dreptate socială. Războiul antihitlerist, bătăliile sociale care au dus la ceea ce s-a numit desăvârșirea revoluției burghezo-democratice, cucerirea puterii politice de către

Partidul Comunist Român, edificarea societății socialiste, toate acestea sunt procese care au marcat profund istoria ultimelor decenii. Ele au determinat și conținutul, orientarea, dinamica vieții economice și, implicit, ale activității financiar-valutare. Dacă factorii sociali, economici și politici ai perioadei au trasat linia evoluției proceselor monetare, acestea, la rândul lor, au contribuit la încercarea de remodelare a societății, sistemul bănesc al leului moștenit de la orânduirea anterioară fiind transformat după 23 august într-un instrument de introducere a socialismului la orașe și sate.

Ca urmare firească pe plan internațional, relațiile valutare ale României au gravitat în circuitul economic mondial spre sistemul de plăți pe care cooperarea țărilor socialiste l-a creat în cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER). Țările occidentale s-au grupat în sistemul organizat pe baza acordurilor Conferinței Monetare Internaționale de la Bretton Woods (1944). În condițiile internaționalizării crescânde a vieții economice – fenomen universal, legat de revoluția tehnico-științifică –, precum și ale politicii statului nostru de promovare a schimburilor reciproc avantajoase cu toate țările lumii, indiferent de orânduirea lor socială, aceste relații s-au desfășurat și cu țările care aplică formele și metodele sistemului valutar occidental.

Așa cum am procedat de la începutul acestei lucrări, materia cuprinsă în volumul de față nu a fost limitată la expunerea transformărilor suferite de sistemul bănesc al leului în perioada de după 23 august 1944. Am căutat să lărgesc orizontul cercetării, legând dialectic aspectele monetare de cele economice și financiare ale perioadei. Aceasta, întrucât diversele aspecte ale vieții se condiționează reciproc, evoluează în strânsă interdependență, unitatea lor fiind însăși unitatea procesului istoric.

Am căutat, de asemenea, să expun în paralel evoluția pe plan intern și extern a fenomenelor monetare. Oricât de pregnantă ar fi individualitatea unui sistem bănesc național (în realitate, această pregnanță este cu totul relativă), niciunul dintre ele nu evoluează perfect izolat de alte sisteme, așa cum circulația bănească dintr-o țară, oricât s-ar considera că se desfășoară „în vas închis“, nu este ferită în întregime de influențele proceselor circulației bănești pe plan mondial.

În sfârșit, am considerat că, poate mai mult ca oricând în cursul tratării, expunerea evoluției fenomenelor monetare din ultimele decenii trebuie însoțită și de o abordare teoretică, oricât de succintă, a problemelor tratate.

În felul acesta, lucrarea depășește limitele unei discipline, înscriindu-se într-o arie ceva mai largă de preocupări. Autorul ei a trebuit deci să-și asume riscuri sporite, ca unul care este departe de a fi aspirat vreodată la marele și rarisimul privilegiu al unei vederi sintetice asupra cunoștințelor socio-economice ale omenirii. Dar nimeni nu se poate desprinde de gândul că punctele și liniile care configurează sectorul cercetat fac parte dintr-un ansamblu coerent, articulat organic, că acest sector nu poate fi singularizat, deoarece el însuși nu se singularizează, oricât de mare sau de mică i-ar fi importanța individuală în cadrul structurilor întregului. Ca urmare, cu greu se poate rezista tentației de a se stabili legături semnificative între fenomene, chiar riscând infirmarea lor, mai devreme sau mai târziu, în procesul infinit al dezvoltării cunoștințelor omenirii.

Conform angajamentului luat față de mine însumi, am căutat să leg evoluția circulației monetare din țara noastră de evoluția politicii, economiei și finanțelor țării, fără de care nu puteau fi înțelese suiturile și coborâșurile acestei circulații. Mi-am respectat acest angajament, iar rezultatul a fost că ne aflăm în fața unei încercări de realizare a unei istorii economice a României, în cadrul căreia figurează, totuși, în prim-plan, istoria sistemelor monetare care au fost aplicate în țara noastră.

Pentru trasarea evoluției sistemului bănesc al leului și precizarea factorilor care au determinat-o în perioada contemporană, am utilizat masa materialelor publicate, a documentelor istorice și, totodată, propria experiență. Am „trăit“, cum se spune, o bună parte dintre evenimentele descrise în acest volum, ca, de altfel, și cele din ultima secțiune a volumului precedent. Martor, între altele, al seismului catastrofal care a fost cea mai mare criză economică a capitalismului, al pregătirii și instaurării dictaturii hitleriste în Germania, al dramei violente și zguduitoare ale celui de Al Doilea Război Mondial, al revoluției socialiste din țara mea, am simțit înfiorat respirația adâncă a istoriei. Iar viața mea activă s-a scurs, atât cât mi-au îngăduit împrejurările și m-au ajutat puterile, în confruntarea cu problemele monetar-financiare ale țării și ale lumii.

Scriind despre ele acum, când această viață începe să se încline spre pragul cel de pe urmă, mi-am retrăit adeseori anii petrecuți între zidurile austere ale Băncii Naționale și Ministerului Finanțelor. Mi-au defilat din nou prin față atât problemele cele mai arzătoare ale timpului, cât și galeria deloc săracă a figurilor de conducători ai celor două instituții pe care i-am cunoscut, cu diversitatea caleidoscopică a vederilor și atitudinilor fiecăruia, unii dintre ei înfruntând

bărbătește greutățile momentului, încercând sau chiar reușind să le depășească, alții trecând pe lângă ele și pierzându-se învăluți curând în pulberea cenușe a trecutului anonim.

Nu știu cât de mult o experiență personală poate compensa – sau agrava – lipsa unei perspective suficiente în fața faptului istoric. În orice caz, această experiență constituie, ca oricare alta, un unicat și are o valoare ca atare, chiar dacă nu poate da un răspuns pertinent tuturor întrebărilor posterității.

Volumul de față cuprinde trei părți. Prima (partea a IV-a în contextul întregii lucrări) este consacrată perioadei dintre 23 august 1944 și reforma monetară din august 1947. În ea, sunt analizate fenomenele monetare legate de participarea României la războiul împotriva Germaniei hitleriste, precum și sechelele războiului și ale împrejurărilor specifice primilor ani de după război, înainte de toate, apogeul inflației care a măcinat ani de-a rândul puterea de cumpărare a leului. Această parte se încheie cu expunerea complexului de măsuri care, la 15 august 1947, a dus la lichidarea inflației și la stabilizarea monetară.

A doua parte a volumului (partea a V-a a lucrării) tratează despre utilizarea sistemului bănesc în procesul complex al edificării societății socialiste în România, precum și despre influența pe care noua orânduire a avut-o asupra echilibrului monetar intern, asupra funcționării în ansamblu a sistemului bănesc al leului.

La întocmirea părții a V-a din volum și-a adus contribuția D. Patapievic, care, sub redacția autorului, a elaborat capitolul al XXIII-lea, precum și secțiunile 3 și 4 din capitolul al XXV-lea.

Partea a VI-a, cu care se încheie lucrarea, este dedicată evenimentelor care au caracterizat perioada revoluției din decembrie 1989 și a anilor următori, ani în care s-a încheiat perioada totalitarismului și a început perioada în care România va încerca să redevină o țară liberă, democratică, cu o economie de piață așa cum era înainte de august 1944.

Spre marea mea satisfacție, această perioadă a fost tratată de personalitatea cea mai în măsură să o evoce, guvernatorul BNR, domnul profesor doctor Mugur Isărescu. Îi aduc și pe această cale mulțumirile mele pentru faptul că, într-o perioadă deloc ușoară, parcursă de țara noastră în general și de BNR în special, domnul Mugur Isărescu a consacrat puținul timp liber tratării cu înaltă competență a evenimentelor care au marcat perioada 1990–1996.

În munca de documentare, am fost ajutat de Irina-Alexandra Kirițescu.

Recunoștința mea se îndreaptă, de asemenea, spre ceilalți colaboratori și sfătuitori, precum și spre toți aceia care au sprijinit de-a lungul anilor eforturile mele, modestă mărturie a dragostei de țară și de poporul în mijlocul căruia m-am născut.

AUTORUL

București, august 1997

PARTEA A IV-A

SISTEMUL BĂNESC
AL LEULUI DUPĂ
23 AUGUST 1944.
CONTINUAREA ȘI
LICHIDAREA INFLAȚIEI

CAPITOLUL XIX

Sistemul bănesc al leului în perioada participării României la războiul împotriva Germaniei hitleriste

1. COORDONATELE POLITICE ȘI MILITARE ALE PERIOADEI 23 AUGUST 1944–9 MAI 1945

Criza dictaturii militare din România, victoriile coaliției antifasciste și îndeosebi ale Uniunii Sovietice, înrăutățirea situației economice a țării și jaful ocupanților hitleriști, creșterea stării de spirit antifasciste în mase și în armată au constituit, în anul 1944, premisele interne și externe ale eliberării țării de sub jugul fascist și ale restabilirii independenței și suveranității patriei.

După răsturnarea regimului Antonescu, obiectivul următor actului de la 23 august 1944 a fost întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste. Intrarea în război a României împotriva Germaniei și a satelitelui ei, Ungaria horthystă, a fost imediată, ea producându-se încă din dimineața zilei de 24 august 1944, adică după numai câteva ore de la constituirea noului guvern. Participarea țării noastre la războiul antihitlerist a avut un caracter unitar, în sensul că toate unitățile române, fără excepție, au trecut la acțiune contra trupelor germane și ungare. Ea a avut, de asemenea, un caracter total,

întreaga țară punându-și în joc toate resursele de care mai dispunea pe atunci.

La contribuția militară a poporului român în războiul antihitlerist, s-a adăugat cea economică. La fel ca și prima, a doua contribuție a avut consecințe complexe pentru țară, iar unele dintre acestea au depășit limitele teritoriale ale României.

Întreaga economie națională a fost mobilizată pentru sprijinirea războiului. România avea de făcut față necesităților proprii armate care lupta împotriva Germaniei hitleriste și Ungariei horthyste și de acoperit cererile de subzistențe și materiale ale armatelor sovietice aflate în trecere sau staționate pe teritoriul românesc.

La situația gravă în care se afla economia țării în 1944–1945, a contribuit și politica de credit a Băncii Naționale. Această politică era astfel definită în raportul Consiliului de administrație al băncii la Adunarea Generală a Acționarilor din februarie 1945: „Institutele de credit au procedat la o selecționare foarte riguroasă a cererilor ce se prezintă, neacordând avansuri decât pe bază de garanții reale și ușor realizabile. În îndeplinirea funcțiunii de finanțare a activității economice, băncile nu vor trebui să părăsească nici mai departe prudența necesară [...]”¹ În intenția de a aplica, fără a ține seama de caracterul excepțional al situației, principiul clasic al acordării de credite „numai pe bază de garanții reale și ușor realizabile”, Banca Națională a reușit performanța ca, într-o asemenea perioadă de greutate și inflație masivă, să treacă de la un portofoliu comercial de 61,8 miliarde de lei, la 30 iunie 1944, la unul de 65,2 miliarde de lei la 31 decembrie 1944, în timp ce circulația monetară a crescut de la 211,8 la 356,9 miliarde de lei.

În domeniul monetar, pe lângă sarcinile ce decurgeau din dezechilibrul bugetului, au mai intervenit și alte sarcini care, prin caracterul lor, erau susceptibile să mărească ritmul inflației.

Astfel, potrivit art. 10 din Convenția de Armistițiu, guvernul român trebuia să facă în mod regulat, în monedă românească, plățile cerute de Înaltul Comandament Aliat (sovietic) pentru îndeplinirea funcțiilor sale. Între septembrie 1944 și iunie 1945, aceste plăți s-au ridicat la 37,5 miliarde de lei.²

De asemenea, printr-o anexă („C”) la acest articol, guvernul român s-a angajat să retragă în contul său toate semnele bănești

1. Ministerul Finanțelor, *Expunere de motive la bugetul general al statului pe exercițiul 1945–1946*, București, 1945, p. 29.

2. *Comisia română pentru aplicarea armistițiului. Aplicarea convenției de armistițiu 12 septembrie 1944–12 iulie 1945*, p. 29.

emise de Înalțul Comandament Aliat (sovietic) și aflate în circulație pe teritoriul țării. Aceste semne bănești au fost preschimbate cu lei românești și predate Înalțului Comandament Aliat (sovietic), fără contraprestație.

În conformitate cu prevederile anexei „C”, au fost retrase până la 1 decembrie 1944 emisiuni sovietice (ruble, lei și pengő) aflate în circulație pe teritoriul țării ca urmare a războiului și înlocuite cu lei românești, ceea ce a dus la punerea în circulație a unei sume de peste 68 000 000 000 de lei.³

Semnele bănești străine (bani de război) au fost emise și utilizate în scopul procurării de mărfuri, subzistențe etc. Preschimbarea lor cu lei românești și înmânarea lor fără plată Înalțului Comandament Aliat (sovietic) au echivalat cu efectuarea unor prestații externe plătite direct în numerar de statul român.

În afară de preschimbarea banilor de război aflați în circulație pe teritoriul țării, statul român a efectuat și preschimbarea banilor puși în circulație de autoritățile ungare pe teritoriul Transilvaniei de Nord în perioada ocupației. După datele Băncii Naționale a României, suma în lei pusă în circulație pe acest teritoriu în urma retragerii și preschimbării banilor ungurești a fost de 39 de miliarde de lei. În total, deci, operațiunile de unificare monetară după cel de Al Doilea Război Mondial au dus la creșterea circulației bănești cu circa 107 miliarde de lei.

Forțele patriotice din România au trecut la înfăptuirea mării întorsături dramatice și hotărâtoare, consfințită prin actul de la 23 august 1944. Ele au răsturnat prin forță guvernul Antonescu, au scos țara din războiul antisovietic și au ridicat armele împotriva Germaniei naziste, în condițiile deosebit de complexe ale prezenței în țară a forțelor armate germane. În seara zilei de 23 august, a fost constituit noul guvern, sub conducerea generalului C. Sănătescu, în care Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc erau reprezentate prin câte un ministru fără portofoliu. Noul guvern a proclamat drept obiective imediate ale sale încheierea armistițiului, scoaterea țării din războiul hitlerist, lupta armatei române alături de armatele Națiunilor Unite pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei, redobândirea independenței naționale a țării, acordarea de drepturi și libertăți publice.

La 12 septembrie 1944, a fost semnată la Moscova Convenția de Armistițiu, care consemnează în primul articol că „[...] de

3. *Idem*, p. 28.

la 24 august 1944, ora 4 a.m., România a încetat cu totul operațiunile militare împotriva Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt relațiile cu Germania și sateliții ei, a intrat în război și va duce războiul alături de Puterile Aliate împotriva Germaniei și Ungariei, cu scopul de a restaura independența și suveranitatea României [...]⁴⁴

Două săptămâni mai târziu, la 26 septembrie 1944, s-a dat publicității un proiect de program care să constituie platforma de raliere a tuturor curentelor așa-zise democratice într-un singur front de luptă politică: proiectul de platformă al Frontului Național Democrat din România (FND). Principalele obiective stabilite în proiect erau: formarea unui guvern care să reprezinte interesele poporului, înfăptuirea neîntârziată a reformei agrare prin exproprierea moșierilor în folosul țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin, refacerea economiei naționale și ridicarea nivelului de trai al populației.

La 12 octombrie 1944, Frontul Național Democrat – el însuși o expresie a colaborării tuturor forțelor interesate în dezvoltarea țării – a devenit o realitate în viața politică, având, printre altele, următoarele sarcini: mobilizarea tuturor forțelor politice și a întregului popor în desfășurarea efortului de război pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei și până la zdrobirea definitivă a Germaniei hitleriste, stârpirea completă a rămășițelor fasciste din țară, înfăptuirea reformelor cuprinse în platforma FND. La 6 martie 1945, a fost adus la cârma țării guvernul dr. Petru Groza. Portofoliile ministeriale erau repartizate în majoritate Partidului Comunist, Partidului Social-Democrat și Frontului Plugarilor. Ministerul Afacerilor Externe, Ministerul Industriei și Comerțului și Ministerul Finanțelor erau deținute de reprezentanții grupării liberale de sub conducerea lui Gh. Tătărescu.

Prima acțiune întreprinsă a fost eliberarea capitalei țării de ocupanții germani. Ea s-a încheiat cu succes după aproape trei zile de lupte. O importanță economică și strategică deosebită, în cadrul actului de la 23 august, a avut-o eliberarea bazinului petrolifer al Văii Prahovei, sursa principală de carburanți și lubrifianți a armatei germane. Prin lichidarea rapidă – până la 28 august – a numeroaselor forțe concentrate de Comandamentul German în poziții fortificate, au fost posibile salvarea de la distrugere a instalațiilor petroliere și aprovizionarea încă din primul moment a trupelor române și sovietice cu carburanți în cantități sporite.

4. Monitorul Oficial nr. 264 din 14 noiembrie 1944, p. 7334.

Conform planului, principalele forțe ale armatei române, la care s-au adăugat formațiuni de luptă patriotice, au continuat, coordonând acțiunea lor cu cele ale armatei sovietice și luptând alături de forțele acesteia, eliberarea restului teritoriului ocupat de armatele fasciste, luând totodată poziții de apărare pentru a împiedica pătrunderea unor mari unități hitleriste și horthyste dinspre Ungaria și Iugoslavia, precum și dinspre Bulgaria.

Până la 25 octombrie 1944, a fost desăvârșită eliberarea de sub jugul fascist a întregului teritoriu al țării, inclusiv partea de nord a Transilvaniei (smulsă în urma dictatului fascist de la Viena din 30 august 1940), creându-se premisele de restabilire a administrației românești în această parte. Planurile hitleriste de prelungire a rezistenței în România au eșuat.

După eliberarea ultimelor localități de pe teritoriul țării, poporul român – deși se afla într-o situație economică și financiară deosebit de grea – a participat în continuare cu toate forțele lui materiale și militare la războiul împotriva Germaniei fasciste dincolo de hotarele țării, alături de Uniunea Sovietică și de celelalte țări ale coaliției antihitleriste, până la încheierea lui victorioasă în Europa, numărul unităților combatante (15–17 divizii, un corp aerian și alte unități, totalizând aproximativ 540 000 de oameni) întrecându-l pe cel prevăzut în Convenția de Armistițiu (de 12 divizii).

Timp de 260 de zile, luptând împotriva unui inamic puternic care se apăra cu înverșunare, armata română a străbătut peste 1 000 km în dispozitivul germano-maghiar, până în Boemia. Pierderile totale ale armatei române în războiul antihitlerist s-au ridicat la circa 167 000 de oameni, dintre care peste 5 000 de ofițeri.⁵ Unitățile operative au revenit în țară la 1 septembrie 1945.

Importanța istorică a actului de la 23 august 1944 și a contribuției militare a României la victoria coaliției antifasciste a fost apreciată în numeroase documente străine.

Cotitura hotărâtoare de la 23 august a avut loc, așa cum a arătat reprezentantul Uniunii Sovietice la Conferința de Pace de la Paris, într-o perioadă „când nu erau încă evidente perspectivele desfășurării viitoare a evenimentelor militare și când soarta Germaniei era departe de a fi clară [...]”⁶ În lucrarea sovietică *Istoria Marelui Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei*, se subliniază importanța

5. *Contribuția României la victoria asupra fascismului*, Editura Politică, București, 1965.

6. Discursul rostit de reprezentantul Uniunii Sovietice la Conferința de pace de la Paris, în *Внешняя подпитка Советского Союза (Politica externă a Uniunii Sovietice)*, Gospolitizdat, Moscova 1952, p. 274.

politică și militar-strategică a acestui act, care a depășit cadrul României: „Sub influența înfrângerii trupelor germane în România, cercurile conducătoare din Bulgaria și Ungaria au trecut printr-o criză puternică. La 26 august, guvernul bulgar a declarat neutralitate completă; la 29 august, în Ungaria s-a format un nou guvern. În aceeași zi a izbucnit răscoala populară din Slovacia.”⁷ Faptul că poporul român a răsturnat guvernul Antonescu și a devenit participant activ la lupta împotriva Germaniei fasciste și a sateliților ei a contribuit la prăbușirea întregului sistem de apărare german din Balcani, la grăbirea sfârșitului victorios al războiului în ansamblu.

2. EFORTUL ECONOMICO-FINANCIAR AL ROMÂNIEI CERUT DE PARTICIPAREA LA RĂZBOIUL ÎMPOTRIVA GERMANIEI HITLERISTE. UNIFICAREA MONETARĂ

Astfel, este incontestabil că actul de la 23 august și intrarea României în războiul împotriva Germaniei hitleriste au avut urmări serioase pentru potențialul economic de război al Germaniei. Țara noastră, atâta vreme cât a fost sub dominația hitleriștilor, a reprezentat pentru ei, în primul rând, unica sursă însemnată de produse petroliere naturale, în lipsa celor din Uniunea Sovietică pe care hitleriștii încercaseră zadarnic să le cucerească. Ținând seama de importanța acestor produse în cel de Al Doilea Război Mondial, pierderea regiunilor petrolifere românești a putut fi considerată de istoriografia germană a războiului, pe plan economic, drept „cea mai grea lovitură pe care a putut-o primi Comandamentul militar german”.⁸

În al doilea rând, pentru potențialul economic de război al Germaniei, țara noastră mai avea însemnătate și ca furnizoare de produse agroalimentare și de alte produse, exportate în Germania sau consumate pe loc de trupele germane staționate și tranzitate prin România.⁹

Golul produs în aprovizionarea Germaniei prin pierderea României a avut ca urmare o schimbare bruscă a raportului de forțe în domeniul economic în favoarea statelor coaliției antihitleriste.

Din punctul de vedere al intereselor noastre economice, alegerea corectă a momentului, realizarea deplină a surprizei, declanșarea

7. *История Ведной Отчествениой Войны Советского Союза (Istoria Marelui Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei)*, vol. IV, Moscova, 1962, p. 280.

8. Kurt von Tippelskirch, *Geschichte des Zweiten Weltkriegs*, ediția a 2-a, Bonn, 1956, p. 486, citat în *Contribuția României...*, p. 96.

9. Cu privire la exploatarea resurselor materiale ale României de Germania hitleristă în anii războiului, a se vedea volumul II al acestei lucrări.

fulgerătoare a întoarcerii armelor, precum și desfășurarea impetuoaasă, bine concepută, a războiului drept de eliberare a patriei au contracarat planurile hitleriștilor de distrugere a principalelor întreprinderi industriale, rezerve de materii prime, căi și mijloace de transport ale României.

Totodată, eșuarea planului de „mobilizare totală”, elaborat de guvernul Antonescu împreună cu Comandamentul German în vederea continuării războiului – ceea ce presupunea transformarea României în teatru de război –, a împiedicat pustiirea unei mari părți din teritoriul țării și sacrificarea a sute de mii de tineri. În felul acesta, resursele materiale de care România încă mai dispunea în perioada întoarcerii armelor au putut fi aruncate în balanță pentru grăbirea victoriei pe frontul antihitlerist.

*

Participarea României la războiul împotriva Germaniei fasciste a cerut poporului român un efort excepțional atât în domeniul economic, cât și în cel financiar.

Toate aceste prestațiuni executate de partea română au avut la bază, pe de o parte, concepția angajării noastre cu toate forțele în războiul antihitlerist, iar pe de altă parte, prevederile art. 10 din Convenția de Armistițiu, potrivit căruia guvernul român, „în caz de necesitate, va asigura folosința pe teritoriul românesc a întreprinderilor industriale și de transport, a mijloacelor de comunicație, stațiunilor generatoare de energie, întreprinderilor și instalațiilor de utilitate publică, depozitelor de combustibil, petrol, alimente și alte materiale sau servicii [...]”

Ulterior, în septembrie 1945, obligația de întreținere a trupelor aliate pe teritoriul țării a fost redusă, iar prin degrevările acordate de URSS la 27 aprilie 1946, ea a fost din nou redusă la aproape jumătate din prestațiile efectuate în ultimele luni. De asemenea, guvernul sovietic a renunțat la livrările de alimente și materiale rămase în restanță în ultimele trimestre din cauza secetei.

Un alt capitol care a cerut eforturi economice în această perioadă a fost acela al despăgubirilor față de Uniunea Sovietică pentru pierderile pricinuite prin operațiile militare și prin ocuparea vremelnică de către România a unei părți din teritoriul sovietic. În conformitate cu art. 11 din Convenția de Armistițiu, compensațiile pentru pierderile menționate au fost stabilite în sumă de 300000000 de dolari SUA. Această sumă era plătibilă în mărfuri, în curs de șase ani. În textul art. 11, se mai prevedea plata de despăgubiri pentru

pierderile pricinuite în România proprietăților celorlalte state aliatae și naționalilor lor pe timpul războiului, despăgubiri a căror sumă urma să fie fixată la o dată ulterioară.

În aplicarea art. 11 din Convenția de Armistițiu, s-au dus tratative cu Comisia Aliată de Control, spre a se preciza mărfurile de livrat și condițiile de efectuare a livrărilor. Ca urmare a acestor tratative, s-a încheiat convenția din 16 ianuarie 1945 între guvernul URSS și guvernul român cu privire la îndeplinirea art. 11 din Convenția de Armistițiu din 12 septembrie 1944. Potrivit acestei înțelegeri, guvernul român avea să livreze în perioada 12 septembrie 1944–12 septembrie 1950 produse petroliere, cereale, animale, lemn, nave maritime și fluviale, diverse mașini, locomotive, vagoane-cisternă și material rulant pentru o valoare de 300 000 000 de dolari în șase rate anuale de câte 50 000 000 de dolari fiecare, la prețurile practice pe piețele internaționale în anul 1938, cu o majorare a prețurilor cu 15% la mașini, material rulant și nave și cu 10% pentru celelalte mărfuri. Procedul de calcul era vădit păgubitor pentru partea română.

Ulterior, luând în considerare că România a înțeles nu numai să se retragă din războiul antisovietic, ci și să declare și să ducă efectiv război contra Germaniei naziste și satelitului ei, Ungaria horthystă, cu toate forțele de care dispunea, guvernul Uniunii Sovietice a acordat unele reeșalonări, degrevări și reduceri ale sarcinilor prevăzute de art. 11 al Convenției de Armistițiu.

Evaluarea cheltuielilor efectuate de România în războiul antihițlerist, precum și a obligațiilor și pierderilor decurgând din participarea la războiul împotriva Uniunii Sovietice nu putea avea decât un caracter orientativ, ținând seama de faptul că, pe lângă dificultățile stabilirii sumelor aferente numeroaselor categorii de cheltuieli și pierderi, mai interveneau și cele ale aducerii la același numitor a unor valute diferite și, la fiecare valută în parte, a unor puteri de cumpărare diferite, după cum sumele se refereau la un an sau altul (în anii războiului, toate monedele țărilor beligerante s-au depreciat, însă, bineînțeles, în ritmuri diferite). Cu aproximațiile inerente, cheltuielile României în războiul împotriva Germaniei hitleriste au fost evaluate la 770 de milioane de dolari sau, după un calcul în lei, cu puterea de cumpărare din 1938, la 106 429 000 000 de lei¹⁰, la care se adaugă cheltuielile derivând din obligațiile de război (despăgubiri de

10. Arhiva Ministerului Finanțelor, Departamentul livrărilor, Fondul D – Administrația livrărilor, pachetul nr. 60, dos. 1, documentul „Evaluarea în dolari a efortului total făcut de România în executarea Convenției de armistițiu, 12 septembrie 1944–31 martie 1947” (*Contribuția României...*, p. 114).

război și restituiri de bunuri), precum și pierderile din blocarea activelor românești în Germania și alte țări.

Întrucât venitul național al României în 1938 a fost evaluat la 148.250.000.000 de lei, cheltuielile și pierderile evaluabile ale țării, în urma războiului antihitlerist și a celorlalte cauze arătate, s-au ridicat aproximativ la mai mult de o dată și jumătate venitul național pe acel an.

*

Direcția principală a eforturilor economice și financiare a fost aceea a satisfacerii nevoilor de aprovizionare și înzestrare ale armatei, precum și a prevederilor Convenției de Armistițiu.

În domeniul producției, au fost făcute eforturi adeseori eroice pentru realizarea condițiilor de funcționare a aparatului productiv din industria extractivă, siderurgică, metalurgică, ușoară și alimentară. În extracția de petrol, în numai 8 luni (septembrie 1944–mai 1945), producția s-a triplat, ajungându-se în 1945 la o extracție anuală de 4.680.000 t. Concomitent, capacitatea de prelucrare a fost restabilită, în 1945, producția rafinăriilor ridicându-se la 4.763.000 t. Extracția de minereu de fier a fost, de asemenea, aproape restabilită încă de la sfârșitul anului 1944. La cărbune, extracția lunară aproape s-a dublat în intervalul septembrie 1944–martie 1945.

Rezultate bune au fost obținute și în industria siderurgică și metalurgică, în uzinele care lucrau pentru nevoile frontului. Astfel, la Uzinele și Domeniile Reșița (UDR), care dețineau o poziție-cheie în ansamblul industriei noastre de război, producția a crescut într-un ritm rapid. Uzinele și fabricile de armament, de reparații, de muniții și materiale explozive și-au făcut de asemenea datoria, susținând efortul de război al țării. Industria ușoară a livrat armatei sute de mii de mantale, bluze, vestoane, perechi de încălțăminte, mari cantități de șube, cojoace, căciuli pentru campania de iarnă 1944–1945, milioane de metri de țesături diverse. Industria alimentară a destinat frontului antifascist 45.000 t de produse alimentare și subzistențe diferite.¹¹

Faptul că țara noastră a putut să facă față din punct de vedere economic exigențelor războiului antihitlerist și prevederilor armistițiului nu trebuie să coloreze în roz tabloul general pe care îl prezenta economia românească în acest timp. Tonalitățile dominante ale acestui tablou erau, dimpotrivă, cele întunecate.

11. Arhiva Ministerului Finanțelor, Departamentul livrărilor, Fondul D, pachetul 46/6, dos. nr. 1 din 1945–1946, f. 74; cf. *Contribuția României...*, pp. 111–112.

Războiul împotriva Uniunii Sovietice și secătuirea rezervelor țării prin jaful organizat de Germania hitleristă lăsaseră o moștenire economică deosebit de grea. În industrie, ca urmare a uzurii avansate a utilajului existent, a distrugerilor prin bombardamente, a imposibilității practice de import al mașinilor și materiilor prime necesare, a dezorganizării aparatului de producție, activitatea a marcat în 1944 – anul bombardamentelor aeriene și al mutării războiului pe teritoriul țării – în toate sectoarele scăderi care puteau fi considerate fără exagerare drept catastrofale. În industria metalurgică, bunăoară, după datele Institutului Central de Statistică, producția de fontă trecuse de la 172,8 mii t, în 1943, la 100 mii t în 1944; cea de oțel, de la 334,7 mii t la 184,9 mii t; cea de laminate, de la 323,9 mii t la 176,6 mii t. În industria chimică, producția anului 1944 a fost la cele mai multe articole cu peste 50% mai mică decât în anul precedent. Astfel, la acidul sulfuric, producția anului 1944 a fost de 12,8 mii t, față de 28,5 mii t în 1943; la soda caustică, de 7,2 mii t față de 19 mii t; la superfosfați, de 1,3 mii t față de 5,4 mii t; la lacuri și vopsele, de 759 t față de 1,7 mii t.

Același tablou dezolant îl prezenta și industria ușoară.

Producția industriei alimentare prezenta, de asemenea, la numeroase articole, scăderi îngrijorătoare în 1944 față de anii precedenți:

Produsul	1940	1941	1942	1943	1944
Zahăr	75 000	63 000	54 000	140 000	29 000
Uleiuri vegetale	23 267	27 673	26 485	28 852	21 010
Conserve în ambalaj de metal	4 020	6 200	4 500	4 800	2 952
Spirt	14 112	13 213	13 255	12 881	9 210
Paste făinoase	11 840	7 249	5 122	5 525	8 977
Făină	759 219	470 670	382 963	445 298	446 065
Bere	46 000	113 354	112 261	92 414	60 043

Este evident că, într-o perioadă în care se dădea lupta pentru putere între Partidul Comunist Român și partidele istorice, nu numai greutățile materiale ale perioadei, ci și sabotajul sau chiar numai atitudinea de expectativă a capitaliștilor industriali atârnavă greu în balanță, împiedicând normalizarea cu un moment mai devreme a activității productive. Presa timpului a înregistrat numeroase cazuri în care arma economică era folosită, în împrejurări și modalități variate, pentru menținerea puterii în mâinile burgheziei.

O situație gravă exista și în agricultură. Însămânțările din toamna anului 1944 și primăvara lui 1945 s-au făcut într-o proporție redusă. Lipseau semințele și utilajele, vitele de muncă erau puține la număr și dădeau un randament slab.